

## סימן סב

### רחיצת אב סיעודי על ידי בנו או בתו

שאלה:

שהטעם הוא משום הרהור, ולא משום כבוד, ולכן רק אביו נאסר.

לגבי טעם האיסור אליבא דת"ק ורבי יהודה (בגמ' פסחים) כתב רש"י (שם ד"ה מאביו וחמיו): "מתוך שרואהו ונזכר שמשם יצא נותן לבו להרהור. וכן חמיו נותן ליבו שיצאה אשתו מכאן וכן בבעל אחותו נמי איכא הרהורא". ולשיטת רש"י (שם ד"ה משום כבוד אביו) היתרו של ר' יהודה להיכנס עם אביו למרחץ הוא מפני "שמשמשו במרחץ" (שכבוד אביו חמור יותר מחשש הרהור, או שהעוסק במצוות כיבוד אביו שמור מחשש זה ולכאורה מיירי כשאין שם אחר לשמשו). אמנם המאירי (שם ד"ה שני אחים) כתב, שאמנם האיסור לרחוץ עם חמיו ובעל אחותו הוא משום הרהור, אך איסור הרחיצה עם אביו הוא משום "פריקת עול יראה", כלומר ביטול מצוות מורא אב. ולכן מובן, שאם אביו צריך לו לשמשו מותר, וכפי שכתב המאירי (שם) "ומ"מ אם היה אביו צריך לו לשמשו מותר" שזהו כבודו.

וכן מפורש במסכת שמחות (פרק י"ב) "עם הכל הוא נכנס לבית המרחץ חוץ מאביו וחמיו בעל אמו ורבו שלמדו חכמה. רבי יהודה אומר אם היה אביו זקן או חולה נכנס ומרחיצו שכן הוא כבודו".

#### ב. פסיקת הרמב"ם

והנה הרמב"ם פסק כן להלכה בהלכות איסורי ביאה (פכ"א הט"ז) וז"ל: "וכן לא יכנס אדם למרחץ עם אביו, ולא עם בעל אחותו, ולא עם תלמידו. ואם היה צריך לתלמידו – מותר להכנס עמו".

חולה סיעודי ל"ע שנמצא לבדו ואין מי שיטפל בו וירחץ אותו, האם מותר לבנו או לבתו לטפל בו ולרחצו אף במקומות הצנועים כדי שלא יתבזה?

תשובה:

#### א. מקור האיסור

בגמ' פסחים (דף נ"א ע"א) מובא: "כדתניא: עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו. ור' יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו".

ובהלכות גדולות (סי' נ"ו) הביא מקור להלכה זו מפרשת נח, שם מובא ששם ויפת הלכו אחרנית כדי לכסות את ערוות אביהם מבלי לראותה, וז"ל: "רבן גמליאל אומר: לא יכנס אדם למרחץ עם אביו ועם רבו, וחכמים אומרים: אם רבו צריך מותר לו. ויש אומרים: אסור לאדם שיכנס לבית המרחץ עם אביו. ר' יהושע אומר: משום שיגלו ערוה זה עם זה דכתיב ויכסו ערות אביהם".

לפי גרסת בה"ג ראייה זו מופיעה בגוף דברי הגמרא בפסחים בדברי רבי יהושע. מלשון ר"ג נראה שאוסר כל כניסה למרחץ עם אביו, מחשש שמא יראה ערוותו, בניגוד לדברי ת"ק בברייתא שבגמרא שאסר רק את הרחיצה עצמה.

ביחס למחלוקת ר"ג ו"יש אומרים" (ור' יהושע) נראה שלר"ג טעם האיסור הוא משום פגיעה בכבוד האב ולכן השווה בין אביו ובין רבו. והי"א ור' יהושע סוברים

למרחץ, ולא כתב את ההיתר אם רבו צריך לו. וכתב הב"י (יו"ד סי' רמ"ב) דהרמב"ם סמך על דבריו בהלכות איסורי ביאה. ובכס"מ (שם) כתב שהרמב"ם סמך על דבריו בהלכה י"א שהרב שמחל על כבודו כבודו מחול, ולכן אם רבו צריך לו, ברור שמחל על כבודו.

ונראה ליישב בדברי הרמב"ם, שבהלכות איסורי"ב שינה הרמב"ם מהרישא המתייחסת לכניסת הבן עם אביו, וכתב לא ייכנס עם תלמידו (ולא כתב "לא יכנס תלמיד עם רבו"), כלומר האיסור מופנה אל הרב ולא אל התלמיד, ובהלכות ת"ת דן הרמב"ם בחובת התלמיד כלפי הרב. ולכן ייתכן לומר שמצד התלמיד זה פשיטא שאם רבו צריך לו שיהיה מותר, כי אין כאן חשש הרהור, ובמקום הצורך ודאי אין כאן פגיעה בכבוד אלא אדרבה זהו כבודו (ואין כל צורך של מחילה על כבוד התורה). אך מצד הרב צריך לחדש שמותר לו למחול על כבודו, כי הייתה הו"א שיעדיף מישוהו אחר שאינו תלמידו משום כבוד התורה, קמ"ל שתורה דיליה ולכן רשאי למחול על כבודו.

#### ג. שיטת המאירי

בחידושי המאירי לגמ' בפסחים (שם ד"ה שני אחים) כתב: "שני אחים מותר להם לרחוץ כאחד ואין כאן פריצות וחשש הרהורי עבירה, והוא שאמרו: עם הכל אדם רוחץ חוץ מחמיו ובעל אחותו, שמתוך ראייתם זוכר את אחותו ואת אשתו ומחשבות ממשמשות ובאות. ועם אביו אסור מחשש פריקת עול יראה, ומ"מ אם היה אביו צריך לו לשמשו מותר, וכן הדין בתלמיד עם רבו".

המתבונן היטב בדבריו יבחין, שבניגוד

ולכאורה מכך שהביא הרמב"ם הלכה זו בהלכות איסורי ביאה דווקא ולא בהלכות כבוד אב, משמע שסובר שהטעם הוא משום הרהור, שזהו חלק מהלכות צניעות השייכים להלכות איסורי ביאה. אך מאידך כלל הרמב"ם בהלכה זו גם את האיסור לתלמיד להיכנס עם רבו, ששם לכאורה הטעם היחיד שקיים הוא ביטול כבוד רבו ואין שם חשש הרהור.

כמו כן יש לעיין בדברי הרמב"ם – מדוע רק לגבי איסור כניסת התלמיד עם הרב הביא הרמב"ם את ההיתר "אם היה הרב צריך לתלמידו", ולא הביא היתר זה לגבי כניסת האב עם בנו, ומאי שנא? ומזה נראה, שלדעת הרמב"ם, באביו קיימים שני טעמים לאיסור: א. הרהור ב. כבוד. ואילו ברבו קיים רק חשש פגיעה בכבוד. ולכן ההיתר בשעת הצורך מתיר רק את בעיית הפגיעה בכבוד, שכן בשעת הצורך זהו כבוד רבו, אך לגבי אביו אין להתיר מפני חשש הרהור, ולכן לא כתבו הרמב"ם.

ואם דיוקנו ברמב"ם נכון, א"כ יוצא שיש מחלוקת בין ת"ק לר' יהודה בגמ' בפסחים. שר' יהודה ס"ל שהאיסור הוא מטעם כבוד ולכן אם אביו צריך לו מותר. וכן הוא מפורש במסכת שמחות (שם) "רבי יהודה אומר אם היה אביו זקן או חולה נכנס ומרחיצו **שכן הוא כבודו**", משמע שכל האיסור הוא משום כבוד אב, ולכן אם אביו צריך לו – זהו כבודו. אך לדעת ת"ק האיסור הוא גם מטעם הרהור, ולכן אף אם אביו צריך לו, אמנם טעם הכבוד בטל, אך טעם הרהור לא בטל, ולכן לא הותר, ולפי"ז יצטרך לדאוג לאדם אחר שייילך עם אביו לרוחצו.

ויש לעיין ברמב"ם הלכות ת"ת (פ"ה ה"ו) שם הביא את הדין שלא יכנס תלמיד עם רבו

שהעולם לא נזהרים בזה, והיו שרצו לחלק שהגמ' שאסרה עוסקת באמבטיה שיושבים בה זמן מרובה אחד מול השני ולכן שייך הרהור וכדו', משא"כ מרחץ שבאים לרחוץ ויוצאים ולא מתעכבים, ולכן פחות שייך הרהור, אך הד"מ לא קיבל חילוק זה. ולכאורה ניתן היה להבין שהטעם הוא גם משום כבוד אב, ומטעם כבוד אין מקום לחלק בין שהייה מועטת לשהייה מרובה, ולכן אוסר מ"מ. אלא שבהגהתו לשו"ע (אה"ע כ"ג ס"ו) כתב "עוד אסרו בגמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אימו ובעל אחותו, ונהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למחש להרהורא", משמע שאם לא היו מכוסים היה חושש להרהורא כרש"י בסוגיין, ומשמע שאף לזמן מועט היה חושש להרהור. הרי מפורש שסובר הרמ"א כרש"י, שהאיסור הוא משום הרהור, ואף לזמן מועט שייך הרהור ולכן לא מתיר כלל.

ואם הסיבה לאסור לדעת הרמ"א, היא הרהור, א"כ מובן מדוע לא כתב היתר "ואם אביו צריך לו מותר מפני שזהו כבודו". שזה היתר לדעת ר' יהודה שסובר שטעם האיסור הוא משום כבוד. אך הרמ"א סובר שטעם האיסור (לת"ק) הוא משום הרהור וא"כ בכל גווני יהיה אסור. אלא שלפ"ז היה צריך הרמ"א להתיר להיכנס עם רבו למרחץ אם רבו צריך לו, ותימה על הרמ"א שבהלכות כבוד רב כתב את האיסור להיכנס למרחץ עם רבו (יו"ד סי' רמ"ב סט"ז) ולא כתב, כהרמב"ם, שאם רבו צריך לו מותר. וצ"ע. ואולי אפשר לתרץ שסמך על פסק השו"ע, בהמשך, שרב שמחל על כבודו כבודו מחול, וא"כ פשיטא שאם רבו צריך לו שמוחל על כבודו, ודו"ק.

להבנת רש"י, שפירש שהרהור שייך גם בכניסה עם אביו למרחץ (שמהרהר כיצד בא לעולם מאביו), לדעת המאירי בכניסה עם אביו אין חשש הרהור, וכל החשש בהרהור שייך רק בחמיו ובבעל אחותו, משום שע"י ראייתם עלול להרהר באשתו ובאחותו המוכרות לו היטב (כלומר חשש הרהור הוא חשש הרהור בנשים דווקא). ולכן ברור מדוע מתיר רבי יהודה אם אביו צריך לו, שהרי באביו הטעם הוא משום כבוד, ואם אביו צריך לו א"כ זהו כבודו. ונראה שהמאירי הבין שר' יהודה בגמ' בפסחים ובמסכת שמחות לא חלק על ת"ק, אלא הוסיף ביאור ש"אם היה אביו זקן או חולה נכנס ומרחיצו שכן הוא כבודו". ולכן פסק כן המאירי להלכה. וה"ה לתלמיד אצל רבו כשרבו צריך לו.

#### ד. פסק הרמ"א

מין השו"ע לא הביא את הגמ' בפסחים להלכה, לא בהלכות כבוד אב, ולא באה"ע בהלכות צניעות. וכן הטור לא הביא זאת להלכה. וכבר תמה עליהם ערוה"ש (אה"ע סי' כ"ג ס"ח) כיצד השמיטו הלכה זו. וצ"ע.

לעומתם הרמ"א הביא זאת להלכה. בדרכי משה (אה"ע סי' כ"ג ס"ק ג') כתב: "כתב המרדכי פרק מקום שנהגו (פסחים סי' תר"ו) כתב רבינו מאיר, לרחוץ עם אביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו איני יודע היתר וכמה פעמים הוריתי לאסור. ואין נראה לחלק דהתם בגיגית אבל במרחץ שלנו מותר. דמנא לן לחלק מסברת הכרס. ובאגודה (פסחים סי' נ') כתב דעכשיו בזה"ז מותר הואיל ועכשיו מכסין ערותן בבית המרחץ".

הרי שפסק לאסור, אלא שהביא בדבריו

עוד הוסיף הרמ"א שאם הולכים עם ערווה מכוסה מותר, ולכן מותר ללכת עם אביו לבריכה ולים במקום שרגילים ללכת בבגדי ים וכדו'.

נפקא מינה נוספת בין חשש להרהור ובין פגיעה בכבוד מי שהוא חייב לכבדו, היא האם כאשר הקדים ונכנס למרחץ לפני אביו או רבו – האם יחויב לצאת כאשר הם נכנסים. ברב ותלמיד, מכיוון שטעם האיסור הוא משום כבוד הרב, אין התלמיד חייב לצאת, שהרי רבו ידע שהתלמיד בפנים ובכל זאת מחל על כבודו ונכנס (וכן פסק הבית שמואל אה"ע סי' כ"ג ס"ק ה' וכ"כ בדרכי משה יו"ד סי' רמ"ב ס"ק י') אך באביו שהאיסור הוא משום הרהור, א"כ חייב הבן לצאת כדי שלא לשהות עם אביו.

ומכיוון דלדעת הרמ"א האיסור הוא משום הרהור, אם כן אין היתר לבן לרחוץ עם אביו אף אם אביו צריך לו. וכן הבין ערוה"ש (אה"ע סי' כ"ג ס"ח) בדעת הרמ"א, והסתפק האם דין זה נאמר רק בבן גדול או גם בבן קטן. עיי"ש. ומשמע שהרמ"א סובר כהרמב"ם וכפי דיוקנו לעיל.

[ואף שלדעת ר' יהודה (בגמ' לעיל לפי פי' רש"י) למרות שהאיסור הוא משום הרהור אפ"ה התיר אם אביו צריך לו "משום כבוד אביו", ומשמע שאיסור הרהור נדחה מפני כבוד אביו, והבן ישתדל לא להתבונן כדי לא להגיע להרהור, וכפי שהשתדלו שם ויפת, ושלוחי מצווה אינם ניזוקין, מ"מ הרמ"א פסק כת"ק ומסתמא סובר שת"ק ס"ל שלא דוחים איסור הרהור מפני כבוד אביו ודו"ק].

#### ה. כשאין אחר לעזור לאביו

והנה לכאורה מכיוון שהרמב"ם והרמ"א פסקו שאף אם אביו צריך לו אין להתיר

להיכנס עימו למרחץ, והטור והשו"ע לא הביאו הלכה זו, א"כ קיי"ל כהרמב"ם והרמ"א שאסרו ולא כהמאירי שהתיר.

אלא שעדיין יש לדון האם דין זה נאמר רק כשיכול לדאוג שאחר יילך עם אביו למרחץ, ואז לא התירו לבנו לילך עמו, אך מה יהיה הדין כשאין אדם אחר ורק הוא ואביו בבית בלבד.

בגמ' בסנהדרין (דף פ"ד ע"ב) מובא: "דאיבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו? רב מתנא אמר 'ואהבת לרעך כמוך' (וביאר רש"י שם: 'לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו'). רב דימי בר חנינא אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור.

רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא (להוציא קוץ מבשרו). מר בריה דרבנא לא שביק לבריה למיפתח ליה כוותא (רש"י – כוויה להוציא ליחה ממנה) דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור. אי הכי אחר נמי, אחר שיגגת לאו. בנו שגגת חנק".

ופסק הרמב"ם (הלכות ממרים פ"ה ה"ז) שלכתחילה בן לא יקיז דם לאביו, ואפי' להוציא סילון מבשר אביו לא יוציא שמא יעשה חבורה. אך הוסיף "במה דברים אמורים בשיש שם אחר לעשות. אבל אם אין שם מי שיעשה אלא הוא והרי הן מצטערין הרי זה מקיז וחותר כפי מה שירשוהו לעשות".

ומשמע שהבין הרמב"ם שרב מתנא ורב דימי המתירים לא חולקים על רב ומר בריה דרבנא שאוסרים, דמה שאסור מיירי כשיש משהו אחר שיעשה זאת, ומה שהתירו זה כשאין משהו אחר שיעשה.

בנו, ואעפ"כ השו"ע מחמיר שבנו לא יעשה זאת אלא יחכו לאחר לכשיזדמן.

אלא שכתב המנחת חינוך (מצווה מ"ח אות ג'), דזה שחייבה התורה במכה אביו ואמו, זה דווקא בלא רשות, אבל אם אביו ואימו או חבירו אומרים לו שייכם, אינו עובר בלאו זה, ומה שאסרה הגמ' בסנהדרין (שם) להקזיז דם לאביו היינו שלא מרצון אביו.

ולכאורה במקרה דידן, אם אביו רוצה בכך שבנו יטפל בו וירחיצו, א"כ אין כאן חוסר כבוד. אלא שזה היתר להמאירי, שכתב שהטעם הוא משום כבוד. ואמנם המאירי התיר אם היה אביו צריך לו לשמשו אך דילמא היתר זה מיירי בדליכא אחר. אך עפ"י המנ"ח הנ"ל, אף אם יש אחר אך אביו רוצה דווקא את בנו, לכאורה יהיה מותר כי רצונו של אביו זהו כבודו. ואף השו"ע שהחמיר אף אם אין אחר להקזיז, התם החשש הוא שמא יעשה חבורה מיותרת לאביו, אבל ברחיצה שאין כל חשש לכך, דלמא אם אביו רוצה דווקא אותו – מותר.

אך לפי רש"י והרמב"ם והרמ"א שהטעם הוא משום הרהור, א"כ אין היתר אף אם אביו צריך לו ואף אם אביו רוצה בכך.

#### ו. היתר בעבירותיה טריד

אלא שנראה לומר שבמקרה דידן, שמדובר שהאב אינו שולט בצרכיו והבן נזקק לטפל באביו ולשוטפו ולנקותו, וזוהי מלאכה קשה, נראה שבכח"ג לא שייך הרהור אף לשיטת רש"י הרמב"ם והרמ"א, מפני שהוא טרוד בעבירותיה כמובא בגמ' ע"ז (דף כ' ע"ב) וכפי שפסק הרמב"ם (איסורי ביאה פכ"א ה"כ) "ולא יסתכל בבהמה חיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. ומותר למרביעי בהמה

אבל הר"ף (שם דף י"ט ע"א) והרא"ש (שם סי' א') כתבו: "ואסיקנא רב פפא לא שביק לבריה למישקל סלוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה כוונתא. ונראה שסוברים שרב ומר בריה דרבינא חולקים על רב מתנא ורב דימי ופסקו כמותם לאסור. וביאר הרמב"ן את דברי הר"ף, דמכה אדם לרפואה פטור, ואף עושה מצווה של ואהבת לרעך כמוך, אעפ"כ כיוון שיש משהו אחר שיעשה זאת, לא מתירים לבן לעשות זאת, שמא יחבול בו יותר ממה שהוא בדרך רפואה, והו"ל שגגת חנק. ומשמע שאף אם כרגע אין משהו, מסתמא יוכלו להשיג לאחר מכן משהו, ולכן אין להתיר זאת ע"י הבן.

להלכה פסק מרן השו"ע (יו"ד סי' רמ"א ס"ג): "היה קוץ תחוב לאביו, לא יוציאנו, שמא יבא לעשות בו חבורה וכן אם הוא מקזיז דם או רופא לא יקזיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר אע"פ שמכוין לרפואה". ולא כתב מה הדין אם אין משהו אחר שיעשה זאת. ובפשטות, כיוון שהר"ף והרא"ש מחמירים והרמב"ם היקל, הב"י פסק כדרכו כהרוב, ולכן לא התיר כלל.

ואע"ג דהרמ"א הוסיף שם בהגה "במה דברים אמורים בשיש שם אחר לעשות אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער, הרי הוא מקזיז וחותר לו כפי מה שירשוהו לעשות". ולכאורה מבאר את דברי השו"ע. וכן פסק הבא"ח (פרשת שופטים שנה ב' סכ"ד), אך המעיין בב"י יווכח שזו מחלוקת, והשו"ע הכריע כהרוב לחומרא. וכן משמע בב"ח (שם). וכן הכריע הגרש"ז אורבך זצ"ל (מובא בנשמת אברהם חלק יו"ד סי' רמ"א הערה 10) וברור שמדובר במקרה שאין פקו"נ. אלא דבעת הזו אין אחר מלבד

לה הרהור. ומדוע האיש נאסר לטפל באשה, והרי בעבודתו טריד?

ויש ליישב: שהחשש שמא יהרהר באביו קלוש מהחשש שמא יבוא להרהר באשה, (שהרי המאירי כלל לא חשש להרהר באביו) ולכן מועיל הטעם 'באומנותיה קא טריד', משא"כ באשה, (ולפי תירוץ זה תהיה בעיה לרופא לטפל באשה במקומות הצנועים). אפשרות נוספת ליישב היא: שבמקום רחיצת אביו – אימת אביו עליו ולכן אין שם הרהור, וה"ה ברופא המטפל באשה אם בעלה או אמה עימה – יראת בעלה או יראת אימה עליו ולכן הותר בכה"ג שבאומנותיה קא טריד.

ועל פי זה נראה שבעניינינו יש להתיר זאת ממה נפשך: דלפי המאירי כל הדין הוא מפני כבוד (ואינו חושש להרהר באביו), ולכן אם היה אביו צריך לו לשמשו מותר. ואף לדעת הרמב"ם ורש"י והרמ"א שהאיסור הוא משום הרהור – כל זה דווקא לרחוץ במרחץ עם אביו כשאביו בריא דאז שייך הרהור, אך אם שוטף ועוסק בנקיון אביו ובמניעת בזיונו, א"כ עסוק הוא במלאכתו, ולא יבוא לידי הרהור ולכן נראה להתיר.

על פי מסקנתנו יש לדון, האם במקום שישנו 'עובד זר' וכדו' המופקד על הטיפול באביו, ואביו מעדיף שבנו ירחץ אותו – האם עדיף שבנו יעשה זאת מצד כיבוד אב או שמא המטפל יעשה זאת?

ונראה לומר, שאם אביו צלול בדעתו ואומר לו שמעדיף אותו ולא אדם זר, א"כ רצונו זהו כבודו, וצריך בנו לעשות זאת. אך אם אביו אינו צלול בדעתו ל"ע, וא"א לשאלו בדבר זה, נראה שעדיף לתת למטפל זר לשוטפו ולעשות עמו צרכיו, כי מצוות כבוד

להכניס כמכחול בשפורפרת מפני שהן עסוקין במלאכתן לא יבואו לידי הרהור". וכן פסק השו"ע (אה"ע סי' כ"ג ס"ג). וכאן אין לך טרוד גדול מזה שעסוק בנקיון אביו ובמניעת בזיונו, וממילא לא שייך להרהר באותו זמן.

ואותה סברה שדחה הד"מ לעיל, הכא שייכא. דלעיל הד"מ קבל על כך שאין נזהרים לא ליכנס למרחץ אב ובנו. והיו שרצו להתיר כי כל האיסור הוא בגיגית שיושבים זמן רב אך במרחץ שעסוקים ברחיצה ומייד יוצאים אין הרהור. ועל זה כתב הד"מ "דמנא לן לחלק מסברת הכרס". אך זה נכון כשאביו בריא ובנו בריא והולכים למרחץ, אז בכך שהבן יכול לראות את אביו ערום, זה יכול לגרום להרהור ולכן החמיר הד"מ, אך בנידון דידן שכל עיסוקו של הבן זה לרחוץ את אביו ולנקותו ולמנוע ממנו בזיון וכבוד הבריות, א"כ אין לך טרדה גדולה מזו ופשוט שליכא הרהור בכה"ג.

ואילולי דמסתפינא הייתי אומר, שזוהי המצווה של כבוד אב לכתחילה. שהרי מרן השו"ע פסק (יו"ד סי' ר"מ ס"ד) בהלכות כבוד אב ואם "איזהו כבוד מאכילו ומשקהו מלבישו ומכסה, מכניס ומוציא". וברור שמדובר באביו שזקן שאינו יכול לאכול ולשתות בכוחות עצמו. וה"ה שאינו יכול להתרחץ ולהתלבש בכוחות עצמו ובנו מחוייב לעשות כן מדין כבוד אב. וכיצד מלבישו? והרי יכול לראותו ערום והרי זה איסור? אלא שטריד במלאכתו להלבישו ולכן הותר. וכשהותר הרי זו מצווה.

אלא שקשה, שהרי מצינו במסכת שמחות (פי"ב) שהאיש לא ישמש את האשה החולה בחולי מעיים, מחשש להרהור, והאשה יכולה לשמש את האיש החולה בחולי מעיים כי אין

רק דין כבוד, וברור שבכה"ג כבוד האב הוא שבנו יעשה זאת ולא בתו.

ואמנם אם יש 'אחות סיעודית אשה' כגון בבי"ח, או שיש 'עבודת זרה' וכיוצ"ב בבית, יש לדון מי עדיף שיטפל בו, האם העובדת זרה או בנו, וברור שאם היה האב צלול היינו עושים רצונו, אך באינו צלול יש לעיין בדבר. אך מ"מ בשאלתנו, כשהבת נמצאת עם אביה ואין איש שיטפל באביה, ואביה עשה צרכיו וכעת מוטל הוא בבזיון, נראה פשוט שעל בתו לרוחצו ולסעדו, דברור לכל שאם היה צלול בדעתו ומוטל בבזיון של רעי ושתן, היה מעדיף שבתו תנקה אותו מאשר להשאר בבזיון, ופשיטא שגדול כבוד הבריות, ובכה"ג זהו כבודו שבתו תנקה אותו.

#### ח. לסיכום

[א.] בגמ' פסחים נאסר על בן לרחוץ עם אביו במרחץ, ומקור הדין נלמד מבני נח שכיסו את ערוות אביהן (בה"ג).

[ב.] נחלקו הראשונים בטעם האיסור. לפי רש"י והרמב"ם טעם האיסור הוא משום הרהור, ולדעת המאירי טעם האיסור הוא משום "פריקת עול יראה", דהיינו מצד כיבוד אב.

[ג.] יש נ"מ בין הטעמים. אם הטעם לאסור הוא משום הרהור, א"כ אף אם אביו זקן וצריך לו לשמשו יהיה אסור. אך אם הטעם הוא משום כבוד, א"כ אם היה אביו זקן או חולה, יכול להרחיצו שכן זהו כבודו.

[ד.] להלכה פסקו הרמב"ם והרמ"א, שהטעם הוא משום הרהור, ולכאורה אין היתר לעשות לאביו אף אם אביו דורש זאת. אלא שנראה לומר, שזה דווקא ללכת עימו למרחץ כדרך שבריאם הולכים למרחץ, אך אם אביו שרוי

אב ניתן לעשותה ע"י שליח, ומאידך, אם בנו יעשה זאת אולי זה פוגע באביו, ושמא אם היה צלול היה מבוייש, ולכן "שב ואל תעשה" עדיף.

#### ז. כשנמצאת בתו ואין אדם אחר

עד כאן עסקנו בכן שנדרש לטפל באביו. כעת נבוא לבאר מה הדין כאשר בתו של אדם נדרשת לטפל ולרחוץ את אביה – האם יכולה היא בעצמה לנקותו ולשוטפו.

אם האיסור הוא משום הרהור, לכאורה אין הבת צריכה לחשוש לכך שהרי באשה לא שייך הרהור, וכפי שמופיע במסכת שמחות (פי"ד) "האיש מכרך (כצ"ל עפ"י הנחלת יעקב שם) ומקשר לאיש, אבל לא את האשה. האשה מכרכת ומקשרת את האיש ואת האשה. האיש משמש את האיש בחולי מעיים אבל לא את האשה. האשה משמשת את האיש ואת האשה בחולי מעיים". הרי מפורש שלאשה אין הרהור ולכן יכולה לעסוק בטהרה של איש אחר פטירתו, ואף יכולה לשמש כאחות סיעודית ולטפל בחולה איש, אף במקומות הצנועים. וא"כ לכאורה ה"ה בבית שתטפל באביה הסיעודי. אך זה אינו, דאף אם אין את הטעם של הרהור, סוף סוף יש את הטעם של כבוד, ואף לראשונים שנקטו את הטעם של הרהור (רש"י רמב"ם רמ"א), מ"מ מדהסמיכה הגמ' את איסור רחיצת תלמיד עם רבו לרחיצת אב ובנו, משמע שאף הטעם של כבוד שייך באב ובנו כפי ששייך ברב ותלמיד. וא"כ ברור שאם האב היה צלול היה מתבייש יותר אם בתו היתה שוטפת אותו או לוקחת אותו לשירותים מאשר בנו. ולכן אע"ג דבבתו לא שייך הרהור ובבנו שייך, אך בכה"ג שטריד במלאכתו ואין הרהור אף לבן, א"כ נשאר

במצב סיעודי ובמצב בזיון, א"כ אם בנו רוחצו ומנקוהו הרי הוא טרוד במלאכתו ומותר אף לדעת הרמב"ם והרמ"א.

[ה.] למרות האמור בסעיף ד', נראה שעדיף שאדם זר ירחוץ את אביו מפני כבודו (שאף לדעות האוסרות משום הרהור מודים הם ג"כ ששייך טעם של כבוד). אך אם אביו צלול ומעדיף שבנו ירחצהו יותר מאדם זר – א"כ רצונו זהו כבודו, ויעשה זאת הבן.

[ו.] בת לא תרחץ את אביה הסיעודי, אע"פ שלא שייך בה חשש הרהור, מפני שטיפולה באביה אינו לכבודו (וגם אם אינו צלול בדעתו כעת, בוודאי היה זה גורם לו בושה אילו היה צלול בדעתו). לכן באדם שלא שולט על צרכיו וכדו', יש להשתדל מאד

שיהיה גבר צמוד לו שיטפל בו וינקוהו וישטפהו. אך אם האב כבר מוטל בבזיון (כגון שלא שלט בצרכיו ל"ע) ואין גבר השוהה בבית אלא בתו, יש לבתו לרוחצו ולנקותו, וגדול כבוד הבריות.

[ז.] אחות סיעודית מותרת לטפל בחולה גבר אף במקומות הצנועים, אבל אח סיעודי לא יטפל באשה חולה במקומות הצנועים. ולגבי רופא המטפל באשה במקומות הצנועים, יש לדאוג שיהיה בעלה עמה, ואז אימת בעלה עליו וטריד באומנותיה, אך לכתחילה עדיף לדאוג שרופאה תטפל באשה.

ויה"ר שהקב"ה ישלח רפואה שלמה לכל חולי עמו ישראל, ושאלה זו תהיה להלכה ולא למעשה אכ"ר.

חושן  
משפט

